

POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE BİR DENETİM PARADİGMASI: OMBUDSMAN*

Kadir Caner DOĞAN**

ÖZET

Ombudsman, kısaca devlet ve kamu yönetimi organları karşısında hak ve yetki ihlaline uğrayana vatandaşların şikayetlerini alan, inceleyen ve sonuca ulaştıran bir devlet kurumu veya görevlisidir. İlk olarak ombudsman, 18.yy'da İsveç'te ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ombudsmanın ilk kökleri modern dönemdeki toplum, siyaset ve kamu yönetimi anlayışına dayanmaktadır. Ancak tarihsel olarak ombudsman, 20. yy'da ve özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya boyunca çeşitli devletler düzeyinde uygulanmaya başlamıştır. Çünkü bu dönemde dünya devletlerinin içerisine düşmüş oldukları sorunlar ve bunlardan kurtulmak için ombudsman bir çare olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla ombudsmanın asıl gelişim gösterdiği aşama 1945 sonrasında ve modern dönemin sonlarına denk gelmektedir. Bu dönemden sonra tartışılmaya ve önem kazanmaya başlayan postmodernizm ve ombudsman arasında büyük bir bağlantı bulunmaktadır. Nitekim bu makalenin temel tezi de ombudsmanın postmodern kamu yönetimine özgü bir denetim paradigması olduğunu öne sürmektedir. Dolayısıyla bu makale, postmodern kamu yönetimi çağında ombudsmanın asıl kimliğini bulduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Postmodernizm, Kamu Yönetimi, Ombudsman, Paradigma, Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu.

AN AUDIT PARADIGM IN THE FRAMEWORK OF POSTMODERN PUBLIC ADMINISTRATION UNDERSTANDING: OMBUDSMAN

ABSTRACT

Ombudsman is briefly a government agency or officer that receives, views and concludes the complaints of citizens whose rights and powers were infringed by the state and public administration bodies. The concept of ombudsman first appeared in Sweden in the 18th century. Therefore, the concept of ombudsman is based on community, politics and public administration understanding of the modern period. However, historically, the offices of ombudsman were established in a widespread manner in many countries throughout the world in the 20th century and especially after World War-II. This is because of the fact that the

* Bu makale, 2014 yılında Uludağ Üniversitesi'nde sunulan ve kabul edilen "Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri Bağlamında Türk Kamu Yönetiminde Ombudsmanın Uygulanabilirlik Analizi" adlı doktora tezine dayanmaktadır.

** Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kadircanerdogan@gumushane.edu.tr.

states had serious problems in this period and the ombudsman was regarded as a remedy to get rid of them. Therefore, the actual development of the ombudsman corresponds to the post-1945 period as well as the end of modern era. In this period, postmodernism began to gain importance and to be discussed and there is a significant connection between postmodernism and ombudsman. Indeed, the main thesis of this article is to suggest that ombudsman is an audit paradigm specific to the postmodern public administration. Thus, the present article argues that the ombudsman found its identity in the postmodern public administration era.

Keywords: Modernism, Postmodernism, Public Administration, Ombudsman, Paradigm, Turkey's Ombudsman Institution.

GİRİŞ

Modernizm esaslı modern dönemin 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam etmesi çerçevesinde modern kamu yönetimi de bu zamana kadar kural, kaide ve özelliklerini ihtiva etmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan ve 1950'li yıllardan sonra kamu yönetiminin kurumsal yapısı ve iş görme yöntemleri ve teknikleri modernizmin karşısında yer alan postmodernizm tartışmaları bağlamında eleştirilmeye başlanmıştır. Nitekim 1950'li yıllardan sonra ortaya çıkan postmodernizm akımı, sosyal bilimlerde alanında 1980'lerden sonra önemini artırmış ve yaşanan diğer gelişmelere de bağlı olarak kamu yönetiminin dönüşümü açısından önemli bir entelektüel birikim sağlamıştır.

Kamu yönetimi, 1970'li yılların sonları ve 1980'li yılların başlarında küreselleşme ve ekonomik yapıda meydana gelen krizlerin etkisiyle paradigma düzeyinde dönüşüme uğramıştır. Bu çerçevede bu dönemde kamu yönetimi küreselleşme ve neo-liberal ekonomi politikaları sonrasında "daha esnek, a-bürokratik ve çok merkezli" olarak yapılanmaya başlamıştır. Bu süreçte postmodern entelektüel akım veya tartışmalardan da etkilenen kamu yönetimi, "*vatandaş odaklı, yerinden yönetimci, insan hak ve kamu özgürlüklerine saygılı, hukuk devleti eksenli, demokratik, katılımcı, hesap verebilir, saydam ve kalite*" odaklı olarak yapılanmıştır. Nitekim bu dönem, genel olarak postmodern kamu yönetimi anlayışı ile çerçeveselenen bir süreçler bütününe gönderme yapmaktadır.

Postmodern kamu yönetimi anlayışı sonrasında yönetimin paradigma düzeyinde yeniden yapılanmasına bağlı olarak denetim anlayışı da büyük ölçüde dönüşüme uğramaktadır. Bu dönemde denetim anlayışı paradigma düzeyinde değişimler göstererek "performans odaklı, sonuçlara dayanan, saydam ve açık bir görünüm" sergilemektedir. Bu makalenin temel tezi ise genel olarak kamu denetim sistemi olarak kabul edilen ombudsmanın postmodern kamu yönetimi anlayışına bağlı bir denetim paradigması olduğudur. Dolayısıyla çalışmanın amacı, postmodern kamu yönetiminde etkili olan denetim paradigmasını açıklamak ve ombudsmanın

bu paradigmanın önemli bir sembolü olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın yöntemi, postmodern kamu yönetimi anlayışı ile ortaya çıkan denetim paradigmasını ortaya koymak ve daha sonrasında bu denetim paradigması ve ombudsmanlık arasında bağlantı kurmaktır.

Bu makalenin tezine, amacına ve yöntemine uygun bir biçimde birinci bölümde postmodern kamu yönetimi başlığı altında; modernizm-kamu yönetimi ve postmodernizm-kamu yönetimi arasındaki ilişki açıklanacaktır. İkinci bölümde postmodern kamu yönetiminde ombudsman paradigması başlığı altında; ombudsman kavramı, özellikleri, tarihsel gelişimi açıklanacak, sonrasında postmodern denetim paradigmasının özellikleri ve temel yönleri belirtilecektir ve daha sonrasında da postmodern denetim paradigması ve ombudsman arasındaki ilişki üzerinde durulacaktır.

1. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİ

1.1. Modernizm, Devlet ve Kamu Yönetimi

Modern kelimesi, Latince bir ifade olan “Modernus” sözcüğünden türemektedir (Ökmen ve Parlak, 2008: 202) ve ilk olarak 5. yüzyılda, dinsizliği reddetmek (paganizm) anlamında, Hıristiyan topluluklarını işaret etmek için kullanılmıştır (Birkök, 1998: 4). Bu bağlamda modern kelimesinin ilk olarak Roma’nın putperestlik geçmişine dair izlerinin o sırada Hıristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemden ayırmak için kullanıldığı söylenebilmektedir (Özkiraz, 2003: 14). Diğer yandan modern kavramı, Roma’dan itibaren farklı anlamlarla kullanılmıştır ve bugünkü kullanımında iki anlamı bünyesinde bulundurmaktadır. Bunlardan ilki, yaşadığımız çağı ifade eden ve bu çağda bulunan anlamına gelirken, diğeri eskiden yeniye geçişi belirtmek için kullanılmaktadır (Akıncı, 2012: 61). Bu bağlamda modern kelimesi, geçmişten kalan eski düzeni ve yaşayış tarzını yeni dönemden ayırmak için ortaya çıkmış ve kullanılmış bir kelime olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca modern kelimesi ile bağlantılı olarak literatürde modernite, modernizm ve modernleşme kelimeleri de sıklıkla kullanılmaktadır.

Modernite, genel olarak Rönesans düşüncesine kadar uzanan bir felsefi akımın ve düşünce paradigmasının kaynaklarına dayanmaktadır. Modernite, toplumsal bağlamda düşünüldüğünde dünyanın iktisadi ve yönetsel olarak rasyonelleşmesine, farklılaşmasına ve bu şekilde de kapitalist endüstriyel devletin ortaya çıkmasına dayanmaktadır (Özer ve Baştan, 2012: 40). Modernite’nin kökenini “Aydınlanma Felsefesi” oluşturmaktadır ve bu felsefe, dinden bağımsızlaşmayı, demokrasiye dayalı ulus-devlet (nation-state) anlayışını ve bilimin egemen olduğu bir kültürel felsefeyi ifade etmektedir (İnanç, 2003: 343). Diğer yandan modernizm ise bir kavram olarak belli bir oluşumu belirtmektedir. Bu oluşumun içerisinde pozitivizmi, teknosentrizmi,

evrenselliği ve akılcılığı bulmak mümkündür. Bu bağlamda modernizmi, sahip olduğu özelliklere de bağlı olarak modernite çağını belirleyen bir düşünsel projeksiyon olarak da tanımlamak mümkün gözükmemektedir (Aslan ve Yılmaz, 2001: 94). Bunların yanı sıra modernleşme de ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda gelişim gösteren bir toplumsal yapıyı, geleneksel olarak adlandırılan toplumsal yapıdan ayırt etmek için kullanılan bir kavramdır (Yüksel, 2001: 21). Nitekim modernleşme süreci; “*genel olarak, ekonomik alanda kapitalizme ve endüstriyel gelişmeye, siyasal bakımdan ulus-devlete ve liberal demokrasiye, sosyal açıdan farklılaşmaya, işbölümüne ve uzmanlaşmaya, kültürel alanda bireyciliğe ve sekülerleşmeye dayanan bir değerler sistemine doğru gidişi ifade etmektedir*” (Yüksel, 2002: 182). Bu çerçevede Pierson (2011: 57)’a göre de modernleşme ile birlikte en çok ele alınan konular veya hususlar arasında şunlar bulunmaktadır:

- Sanayileşme: Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş,
- Demografik geçiş: Nüfusun, gerek büyüklük gerekse de dağılım olarak geçirdiği değişim,
- Toplumsal yaşamın diğer unsurlarından ayrışan ekonomik ilişkilerin ticarileşmesi ve giderek metalaşması,
- Kapitalizmin yükselişi: Feodal ekonomiden kapitalist ekonomiye, daha geniş anlamı ile kapitalist üretim şekline geçiş,
- Giderek artan bir şekilde işlerin toplumsal anlamda bölünmesi, (ekonomik ve politik işlevlerin ayrışmasını da içeren) toplumsal ve ekonomik uzmanlaşma,
- Bilimsel düşünce anlayışının yükselişi ve bunun sonuçlarının sanayi üretimine ve daha genel olarak toplumsal yaşama uygulanması,
- Fiziksel ve toplumsal yaşamın esnekliği ile ilgili (sekülerizm dâhil olmak üzere) akılcılık anlayışında ve inançlarda dönüşüm,
- Bireyler, mallar ve bilgi alanlarında iletişim şekillerinin dönüşümü,
- Kentleşme: Karakteristik olarak sanayi kentlerinin gelişmesi ve kent ile kırsal kesim arasındaki ilişkilerin değişimi,
- Demokratikleşme: Yeni politik kurumlar ve (sosyalizme ve ulusçuluğa karşı artan ilgi de dâhil) siyasi meşruiyetin yeni türleri ile birlikte siyasal katılımın yaygınlaşması.

Yukarıdaki bilgiler çerçevesinde modernleşme süreci sonrasında ortaya çıkan toplumsal yapı, aklın ve bilimin önceliğinde rasyonel esaslarla gelişim göstermektedir. Modernleşme süreci ile geleneksel olandan belirli düşünce kalıplarına bağlı olarak bir kopuşu, rasyonelliğin ve teknik bilginin egemenliğinde gelişim gösteren daha ileri düzeydeki bir yapıyı anlamak gerekmektedir. Bu düzey içerisinde geleneksel devletten farklı olarak modern devletin yerinin belirlenmesi de bir zorunluluktur.

Modern devletin ortaya çıkışı, Batı Avrupa’da feodalitenin yıkılışı ile başlayan ekonomik ve siyasal dönüşümün bir uzantısıdır. Nitekim bu dönemde feodal sistemin çöküşü, burjuvazinin yükselişi ve bu sınıfın siyasal iktidara karşı sağladığı güç, sanayi devrimi gibi gelişmeler Avrupa’nın kendi dinamiklerinin bir uzantısı olarak devlet biçimini de etkilemiştir. Diğer yandan bu gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan modern devletin meşruiyet zemini ulus kavramına dayanmıştır (Durdu, 2009: 39). Ayrıca kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesi ile eş zamanlı olarak modern devletin ortaya çıktığı söylenebilmektedir (Özcan, 2008: 57). Bu bağlamda ulus bilincinin ortaya çıkması, kapitalizm çerçevesinde ekonomik bağılıkların gelişmesi merkezi devletlerin kurulmasına yol açmıştır. Nitekim bu özellikler çerçevesinde ulus-devlet yapısı ilk olarak Avrupa’da feodal siyasal yapının çözülmesi ve onun yerine merkezi devlet yapısının siyasal düzene adapte edilmesiyle ortaya çıkmış ve daha sonraki dönemlerde de dünyanın diğer yerlerine yayılım göstermiştir (Akıncı, 2012: 62). Diğer yandan modern devlet, siyasal iktidarın dönüşümüne bağlı olarak kurumsallaşmış ve siyasal iktidara karşılık geldiği için devletsiz toplumlardan ve kutsallaştırılmış siyasi iktidardan farklı bir biçimde yasayı söyleyenin de onu uygulayanın da farklı organlara denk geldiği bir yapılanma özelliğine sahiptir (Saygılı, 2010: 63). Nitekim modern devlet, açık bir biçimde; *“belli bir toprak parçası (ülke) üzerinde yerleşmiş bir insan topluluğuna (halka) dayanan ve bu toprak parçası üzerinde nihai meşru kontrole (otorite) sahip; siyasal bir örgüt (hükümet) donanmış, egemenlikle kuşanmış, sosyal bir organizasyon”* olarak tanımlanabilmektedir (Özalp, 2009: 5). Dolayısıyla modern devlet, ulus tabanına dayalı düzenli ve sürekli yönetici ve denetleyicileri ile merkezi bir yapılanma çerçevesinde örgütlenmiştir. Bu doğrultuda modern devletin özellikleri arasında; düzenleyicilik, müdahalecilik, uzlaştırıcılık, belirlilik ve merkezilik gibi özellikler bulunmaktadır (Akça, 2013: 234). Ayrıca modern devlete bağlı olarak modern kamu yönetimi anlayışı da pozitivist anlayış ekseninde *“bilimsel yönetim”* ve *“bürokrasi”* teorileri çerçevesinde yapılanma göstermiştir (Özcan ve Ağca, 2010: 7). Modern devlet, Poggi (2009: 15)’ye göre; *“devlet dairelerindeki memurların sürekli ve talimatlara uygun çalışmaları yoluyla yönetimi sağlamak için oluşturulmuş karmaşık kurumsal düzenlemeler”* biçiminde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla modern kamu yönetimi, bürokrasi teorisine de bağlı olarak siyaset kurumu tarafından belirlenen karar ve politikaların yerine getirilmesinde *“resmi, tarafsız, uzman ve teknik yeterliliğe sahip”* kamu görevlilerinin (memurların) görev yaptığı ve gerçekleştirilen eylem ve faaliyetlerin de *“katı, merkezi, gizli, kapalı ve önceden belirlenmiş kural ve prosedürler”* çerçevesinde gerçekleştirildiği bir yapı sunmaktadır. Bu yapı, hiç kuşkusuz modernleşme ve sanayi toplumuna özgü bir nitelik taşımaktadır.

1.2. Post-Modernizm, Devlet ve Kamu Yönetimi

Postmodernizm, modernizme getirilen radikal bir eleştiri olarak görülebilmektedir (Şaylan, 2006: 127). Postmodernizm terimi, *“sonra”* anlamına gelen İngilizce *“post”* ön ekiyle *“çağdaş”*, *“asrî”* anlamına gelen yine İngilizce *“modern”*

kelimesinin birleşmesinden oluşmuştur. Bu bağlamda postmodernizmin Türkçe karşılığı, “modernizm sonrası” ya da “modernizm ötesi” olarak da algılanabilmektedir (Bayram, 2013). Postmodernizm kavramı, ilk kullanıldığı biçimiyle teori alanına yönelik olarak modernist sanat biçimleri ve uygulamalarından ayrıldığı düşünülen mimarlık, felsefe, edebiyat, güzel sanatlar vb. alanlarda yeni bir dizi kültürel çalışmayı tanımlamak için kullanılmıştır. Nitekim postmodernizm, “modernizm sonrası ya da ötesi, öncü olma, bireyleşme, cemaatleşme anlamında kullanılmakta ve modern düşünceye ve kültüre ait temel kavram ve perspektiflerin soruşturulması, tartışılması ve hatta bunların reddi” ile ifade edilmeye çalışılmaktadır (Çağlar, 2008: 370). Ayrıca postmodernizm, tarihsel olarak modernizmden sonra gelen ve ondan kopuşu temsil eden (Yüksel, 2004: 20) yaklaşık olarak son otuz yıllık dönemi ifade etmektedir (Erdemir, 2007: 73).

Modern dönem, zamansal olarak Orta Çağ’ın bitişinden II. Dünya Savaşı yıllarına kadar gelen bir zaman aralığını kapsamaktadır (Özdemir vd., 2008: 326). Bu zaman aralığından sonra ise modern kavram ve düşüncelere eleştirel bir biçimde yaklaşan ve bu kavram ve düşünceleri reddeden postmodernizm kavramı ortaya çıkmıştır. Postmodernizm kavramı, ilkin 1960’lı yıllarda New York’taki sanatçılar ve eleştirmenler arasında kullanılmış, buradan da 1970’li yıllarda Avrupalı kuramcılar tarafından daha da geliştirilmiştir. Diğer yandan bu kavram, bir başka yönüyle evrensel bilginin ve temelliliğin (foundationalism) eleştirisi içinde tanımlanmaktadır (Şişman, 1996: 452). Bundan başka postmodernizmin birçok belirtileri vardır. Bunların arasında; “belirsizlik, parçalanma, kurallığın bozumu, ironi, benin yitimi, melezleşme, katılma, karnavallaşma, metinsellik, geleceğe dönüş (back to the future), her şey gider (anything goes)” gibi kavramlar bulunmaktadır (Yıldız, 2013). Nitekim postmodernizm, tüm kesin olarak belirlenmiş olgu ve kavramlara karşı bir durum sergilemektedir (Tekeli, 1999: 29). Dolayısıyla postmodernizm, kesin olarak belirlenmiş tespitlere şiddetle karşı çıkmakta ve şüphecilik, belirsizlik temel almaktadır. Bu bağlamda postmodernizm, modernizm döneminden farklı olarak bütüncül, içine kapalı, mutlak doğruların ve ideojilerin bulunduğu bir yapıdan; parçalı, açık ve kesin doğruya ulaşmanın mümkün olmadığı bir döneme gönderme yapmaktadır. Nitekim bu döneme bağlı olarak da modernizm temelinden farklı bir devlet ve kamu yönetimi yapılanması ortaya çıkmaktadır.

Postmodern devlet, yaşanan siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel olgulara bağlı olarak ulus bilinci temelinde yapılanan modern devletin kimi gelişmeler karşısında karmaşılaşması ve farklılaşmasını ifade etmektedir. Nitekim postmodern devlet, meydana gelen küreselleşme süreci gibi olgularla ulus tabanında kırılmalarla karşılaşmaktadır ve rasyonellik, merkezîyetçilik, tek düzelik ekseninde yapılanan modern devletten merkezîyetçiliğin dağılması, katmanlı ağ yapısı, gücün bölüşümü, rasyonelliğin mutlak reddi gibi özelliklerle ayrılmaktadır. Postmodernizm ekseninde yapılanan postmodern devlet ve onun hizmet mekanizması olan kamu yönetimi,

Wodrow Wilson'un "siyaset-yönetim ayırımına", F. Winslow Taylor'un "bilimsel yönetim anlayışına" ve Max Weber'in "bürokrasi kuramına" dayanan ve böylelikle bir üst anlatı oluşturan modern döneme ait teori ve kavramlardan vazgeçilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir (Yıldırım, 2010: 712). Bu bağlamda modern yönetimlerin bürokratik yapılarının aksine postmodern yönetimler esnek, çoğulcudur, daha demokratiktir ve böylece de post-bürokratik karakterlidir (Ateş, 2010: 137). Postmodern kamu yönetimi, modern kamu yönetiminin benimsediği, sabit ve doğru kabul ettiği teori ve kavramlara karşı çıkmaktadır (Şener, 2007: 41). Nitekim postmodern yönetimler, sosyo-ekonomik ortamdaki değişmelerin bir yansımasıdır. Bu durum da fordizmden postfordizme ya da sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş olarak nitelendirilebilmektedir (Alpaslan ve Kutunis, 2007: 54). Bu bağlamda her şeyden önce postmodern yönetim, modernizm temeline dayanan yönetim geleneğinin eleştirilmesine, bir anlamda da modern çağın gereklerinin yeniden sorgulanmasına dayanmaktadır (Özkaral, 2011: 223-224). Nitekim postmodern yönetim sonrasında "bütünün karşısında parça, merkeziyetçiliğin karşısında yerellik, homojenlik karşısında çoğulculuk ve heterojenlik, birleştirme karşısında özgünlük, yönetme karşısında yönetişim" gibi kavramların gündemde olduğu yeni bir yönetim dünyasıyla karşılaşılmaktadır (Parlak, 2003: 368). Dolayısıyla postmodern yönetim içerisinde bürokrasi kırılarak (Atılğan ve Doğan, 2003: 112) veya alanı genişleyerek vatandaşlar için demokratik öncüllerin sayısı artmaktadır (Bogason, 2005: 242).

2. POSTMODERN KAMU YÖNETİMİNDE OMBUDSMAN PARADİGMASI

2.1. Ombudsman: Tanımı, Özellikleri ve Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Ombudsman Kavramı ve Özellikleri

Ombudsman, etkili bir kamu yönetimi denetim kurumudur. İsveççe olan ombudsman kavramı, kelime kökeni itibariyle "halkı koruyan kurum" olarak anlaşılmakta olup, bugün birçok ülkede uygulanmakta olan çağdaş bir denetim aracıdır. Ülkelerin farklı siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine göre farklı biçimlerde uygulanmakta olan ombudsman, ombudsmanlık veya ombudsmanlık kurumu, İngiltere'de "Parlamento Komiseri (Parliamentary Commissioner)", Fransa'da "Arabulucu (Médiateur)", KKTC'de "Yüksek Kamu Denetçisi", Türkiye'de de "Kamu Denetçisi" gibi adlar almıştır. Yargısal denetimin çok fazla etkin işleyememesi, sınırlı bir biçimde hareket etmesi, çağdaş yönetim ve yargı anlayışına cevap verememesi üzerine (Avşar, 2007: 27) ve idarelerin kendi kendilerine yerine getirmiş oldukları yönetsel denetim yöntemlerinin tek yönlü ve objektif bir biçimde işleyememesi gibi gerekçelerle İsveç'te doğup gelişen ombudsman denetimi giderek önemini artırmıştır (Eroğlu, 1978: 361). Buna bağlı olarak günümüzde 100'den fazla ülkede ve dünyanın tüm kıtalarında çeşitli tür ve şekilleriyle uygulanmakta olan ombudsman

denetimi, her geçen gün başarılı ülke uygulamalarına dayalı olarak geniş coğrafyalara yayılmaktadır ve demokrasinin hakim siyasi ve yönetsel örgütlenme ideolojisi olmasına binaen de demokratik hukuk devletinin temel mekanizmalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Ombudsman, bürokrasinin (kamu yönetimi) denetlenmesi ve vatandaşların idareye yönelik olarak uğramış olduğu zararlardan korunması için faaliyetler gerçekleştirmektedir (Yıldız, 1998: 32). Bu bağlamda ombudsman, idare karşısında vatandaşların şikayetlerini ve sorunlarını inceleyerek, vatandaş adına idareyi denetleyen bir kurum özelliği taşımaktadır (Eryılmaz ve Şen, 1994: 55) ve bir anlamda da vatandaşın idare karşısında avukatlığını yapmaktadır. Diğer yandan ombudsman, kamu yönetiminin hukuk kuralları çerçevesinde ve hakkaniyet ölçütleri içerisinde kalarak faaliyette bulunması amacıyla siyasi denetim ve kamuoyu denetimini de harekete geçirmektedir (Köse, 1999: 70). Genel olarak ombudsmanlık kurumu denetimi, yürütme amaçları bakımından düşünüldüğünde yasama organına bağlı olarak çalışmaktadır ve işlevlerini de yasama organından aldığı yetkiyle yerine getirmektedir. Ancak, yasama organından kesinlikle bağımsız faaliyet yürütmektedir (Oosting, 2001: 5). Nitekim ombudsman çeşitli faaliyet ve işlemleri sonucunda ulaşılmış olduğu sonuçları içeren raporu, yasama organına sunmaktadır. Bu şekilde, yasama organının ve kamuoyunun ilgisini çekmektedir. Diğer yandan ombudsman, vatandaşların şikâyetleri üzerine ve kendisi faaliyete geçerek, kamu yönetiminin aksayan yönlerini tespit etmekte, kamu yönetimlerini bu aksayan yönleri konusunda da uyarmaktadır ve sorunların aşılması için çözüm önerileri getirmektedir.

Anlaşıldığı üzere ombudsman, ombudsmanlık veya ombudsmanlık kurumu, görevinde geniş oranda bağımsız olan, dolayısıyla görevini icra ederken herhangi bir devlet organından talimat ve emir almayan bir denetim kurumudur. Ombudsman, vatandaşların idare karşısındaki haklarını savunarak, idarenin aksayan yönlerini iyileştirmeyi kendisine görev edinmektedir. Ombudsmanın diğer önemli bir görevi de insan haklarını koruyucu bir sistem olarak işlev görmesidir. Ombudsman, yıl sonunda yasama organına sunmuş olduğu raporlarla dikkatleri, raporda beyan edilen düzenlemelere çekmektedir ve vatandaşların görüş, şikâyet ve yönlendirmeleriyle şekillenen çalışmaları ile kamu yönetimlerinin yasal mevzuat çerçevesinde hareket etmesini sağlamak ve bu olumsuzluklara dayalı insan hakları ihlallerini önlemektedir. Bu özellikleriyle ombudsman, vatandaşın eli, kulağı, sesi olmasıyla “katılımcı demokrasi” ilkesine göndermede bulunurken, kamu yönetiminin hukuk kuralları çerçevesinde kalmasını sağlayarak da “hukuk devleti” ilkesine bir gönderme yaptığı söylenebilmektedir.

2.1.2. Ombudsmanın Tarihsel Gelişimi

Ombudsmanlık kurumunun köklerinin Çin’deki Han Hanedanlığı (İ.Ö. 206-İ.S. 220) dönemindeki “Yuan Control” kurumuna, Roma İmparatorluğu dönemindeki

“Halk Tribünleri”ne, 17’nci yüzyıl Amerikan kolonilerinde görülen “Censors Kurumu”na dayandığını belirten çeşitli kaynaklar bulunmaktadır (Keskin, 2013: 121; Altuğ, 2002: 54). Ancak genel manada İsveç’te ortaya çıkan ombudsmanlık kurumunun ombudsmanlık tarihi bakımından birinci sırada olduğu kabul edilmektedir. Nitekim ombudsmanlık kurumunun doğduğu yer olarak, İskandinav toprakları gösterilmektedir. Dolayısıyla ombudsman, tarihte ilk olarak 18. yüzyılda İsveç’te ortaya çıkmıştır (Küçüközyiğit, 2006: 91). Bu şekilde ombudsman, İsveç’te 1809 Anayasası’nda yer alarak, ilk defa bir anayasada resmen tescillenmiştir. Diğer yandan ombudsmanın kökeninin neresi olduğu konusunda, bu kurumun ilk nüvelerinin Osmanlı Devleti’nde olduğu da söylenmektedir (Şahin, 2010: 133). Nitekim Demirbaş Şarl olarak tanınan İsveç Kralı XII. Şarl, bir dönem esir düşmüş olduğu Osmanlı topraklarında yaşamak zorunda kalmıştır. Bu süre zarfında Kral, kendi ülkesinde yokluğunda meydana gelebilecek yönetimin adaletsizlik ve kötü uygulamalara karşı bir kişiyi temsilci olarak atamıştır (Küçüközyiğit, 2013). Kral, ülkesine döndüğünde bu temsilci tarafından yokluğunda halkın yönetim ve yargı kararları karşısında dilek, istek ve şikâyetlerini içeren ve yönetimce yerine getirilen bir rapor kendisine sunulunca, bundan son derece hoşnut kalmış ve böyle bir temsilcinin sürekli olarak faaliyette bulunmasına karar ermiştir (Avşar, 1988: 45). Bu çerçevede, ombudsmanlık kurumunun köklerinin Osmanlı Devleti’nde aranması gerektiği ileri sürülmektedir.

Ombudsman, ilk olarak İsveç’te ortaya çıktıktan sonra özellikle 20. yüzyılda diğer dünya ülkelerinde tartışılmaya ve benimsenmeye başlamıştır. Nitekim 19. yüzyılda devlet, hem siyasal ve kültürel yapı hem de toplumsal ve ekonomik olarak sorumluluklarını artıran bir yapıya kavuşmuştur. Bunun sonucunda devlet ve kamu yönetimi örgütü, genişleyen kamu görevlisi sayısına bağlı olarak da vatandaşların tüm sorunlarıyla ilgilenen ve çözüm arayan bir yapıya kavuşmuştur (Sağlam, 2012: 28). Nitekim devlet, 20. yüzyılda büyüme göstermiş ve özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra devlet teşkilatı ve dolayısıyla kamu yönetimi aygıtı daha da genişlemiş, bunun sonucu olarak da insanlar ve kurumlar arasında meydana gelen ilişkiler karmaşıklaşmıştır (Altuğ, 1968: 159). Bu genişleme ve karmaşıklaşma sonrasında da “bürokratik ağ” içerisindeki tansiyon yükselmiştir (Ataman, 1997: 779). II. Dünya Savaşı sonrası dönemde devletler, bozulmuş bir idari yapı ve kötüye giden bir ekonomi ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönemde devletler eski güçlerine yeniden kavuşabilmek ve savaşın yol açtığı tahribatı da giderebilmek için yeni arayışlar içerisine girmişlerdir (Demiral, 2009: 53). Bu şekilde devletler, vatandaşlarının dertlerine çare olacak ve eski müreffeh toplumu arama çabaları içerisine girmişlerdir. Nitekim bu arayışlardan sadece biri olan ombudsman (Temizel, 1997a: 766), vatandaşlardan gelen şikâyetlerin çözümlenmesi ve bunun sonucu olarak devlet ve kamu yönetiminden kaynaklanan anlaşmazlıkların giderilmesi için dünya boyunca tartışılmaya ve yayılmaya başlamıştır (Abedin, 2006: 219). Bu dönemde vatandaşla devlet arasında bir “iletişim köprüsü”

kurabilmek için ombudsmanlık kurumunun kurulması, “demokratik meşruiyet” ve “hukuk devleti” açısından bir zorunluluk olarak hissedilmiştir. Nitekim ombudsmanlık kurumu, deyim yerindeyse bir “Leviathan”a dönüşen devlet bürokrasisi karşısında vatandaşı korumak için gerekli bir kuruluş olarak görülmüştür (Fendoğlu, 2011: 34). Dolayısıyla ombudsmanlık kurumunun gelişme kaydetmeye başladığı II. Dünya Savaşı’ndan sonra büyük önem kazanan demokratik liberal hukuk devleti anlayışı, artık devlet bürokrasisi içerisinde yer alan kuruluşların yönetsel yapı içerisindeki bağımsız ve erişilmez pozisyonlarını kırmıştır (Erhürman, 1995: 66). Nitekim iki dünya savaşı sonrasında demokrasinin önündeki engeller bir bir kırılmaya başlamıştır. Bu dönemle birlikte devletlerin liberalleşme atılımına bağlı olarak hiyerarşik otoriteye dayalı katı bürokrasi, yumuşama veya çözülme eğilimine girmiştir.

20. yüzyılda “laissez-faire”dan “sosyal devlet”e geçen tüm demokratik ülkelerde ombudsman kurumu tartışılmaya başlamıştır (Rowat, 1962: 543). Bu tartışmaların ortaya çıkmasında yapı ve işlev bakımından büyüyen devletin, buna bağlı olarak etkinliğini ve kalitesini sürdürebilmesi için yeni kurumlara ihtiyaç duyması yatmaktadır. Nitekim devlet vatandaşlarla kurmuş olduğu diyalogu sağlam temellere oturtmak için yeni formül arayışları içerisine girmiştir (Erhürman, 1995: 22). Diğer yandan, bu dönemde sosyal devlete geçilmesine karşın “liberal devlet kuramı” da etkisini artırmıştır. Nitekim bu dönemde liberal devlet kuramına bağlı olarak bireye verilen değer artmıştır (Fendoğlu, 2011: 32). Bu bağlamda II. Dünya Savaşı’nın izlerinin sarılmaya çalışıldığı bu dönemde hem devlet belli alanlardaki hizmet yükünü artırarak bir sosyal devlete dönüşmekte hem de liberal devlet kuramına bağlı olarak daha hesap verebilir ve sorumlu hale gelmektedir. Dolayısıyla ombudsman tartışmaları da bu koşullar altında çıkmaya ve yayılmaya başlamıştır.

Ombudsmanlık kurumu tartışmalarının gelişmesinin arkasında, başta insan hakları konusunun ve bu konudaki sorunların ulusal ve uluslararası alanda öneminin artması ve “demokrasi”, “insan hakları” ve “hukuk devleti” gibi kavram ve anlayışların birey, devlet ve toplum arasında belirginliğinin öne çıkması etkili olmuştur (Erdengi, 2009: 18; Temizel, 1997b: 34; Büyükavcı, 2008: 11). Bu dönemde, iletişim olanaklarının gelişmesine bağlı olarak da çağdaş demokratik hukuk devletleri arasında ombudsmanın büyük ölçüde gelişmesinin nedeni, ombudsmanın kamuoyunu çok rahat etkileyebilme özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sayede ombudsman, gerekli gördüğü durum ve zamanlarda yürütmeye karşı kamuoyunu bir koz olarak kullanabilmektedir (Erhürman, 1995: 45). Çünkü II. Dünya Savaşı sonrası dönemde insan haklarının korunması konusunda oluşan ilgi, halkın bu konularda eğitilebilmesi ve yönetime katılımın artması gibi gelişmeler olanak dâhiline gelmiştir (Temizel, 1997b: 37). Dolayısıyla 20. yüzyılın ikinci yarısında iletişim teknolojisinin gelişimi ile ombudsmanlığın yayılışı arasında da olumlu bir ilişki vardır. Bu çerçevede ombudsmanın, dünya devletleri boyunca yayılışı yönünde iki ana eğilim vardır. Bunlardan birincisi, özellikle savaş periyodu sonrasında Batı demokrasilerinde etkili olan kamu yönetiminin gelişimidir. Bu gelişme, hem kamu yönetiminin hukuk

devletine bağlı olmasını hem de devletin ve kamu yönetiminin vatandaş hizmetleri için var olduğu düşüncesinin egemen olması nedeniyle ortaya çıkmıştır. İkinci eğilim ise, demokrasi ve insan haklarına olan özlemdir (Söderman, 2013). Dolayısıyla bu görüş ile devlet bürokrasisinin genişlemesine bağlı olarak devletin demokratikleşmesi ve şeffaflaşması da aynı dönemde gerçekleşmiştir denilebilmektedir.

Ombudsmanlık kurumu, dünyaya mal olmuş gelişen bir endüstrinin adıdır (Laws, 1993: 67). Ombudsmanlık kurumu, İsveç'ten öncelikle diğer İskandinav ülkelerine yayılmıştır ve buradan da Avrupa, Amerika, Okyanusya, Afrika ve Asya'ya genişleme göstermiştir (Ayeni, 2000: 2-4). Özellikle 1960'lı yıllarda (Caiden, 1984: 221; Roosbroek ve de Walle, 2008: 288) bir ivme kazanan bu yayılım, ombudsmanın dünya boyunca gelişim gösteren ve kurumsallaşan özgün bir kurum olduğunu göstermektedir. 1919 yılında İsveç'ten sonra ombudsmanlık kurumunu ilk benimseyen ülke, altı yüz yıllık bir süreyle İsveç'in parçası olan ve yine bir İskandinav ülkesi olan Finlandiya'dır (Işıkkay, 2013). Finlandiya'da ombudsman anayasal bir kurum olarak Parlamento ombudsmanı şeklinde kurulmuştur (Frank, 1977: 161). Diğer İskandinav ülkeleri içerisinde ombudsman; Danimarka'da 1953 ve Norveç'te de 1963 tarihinde kabul edilmiş ve yasallaşmıştır (Gellhorn, 1966: 293). Belirtildiği biçimiyle ombudsmanın dünya boyunca yayılışı için II. Dünya Savaşı sonrası bir dönüm noktasını ifade etmektedir (Altuğ, 2002: 5). Bu dönemden sonra ombudsman, tüm ülkelerin gündemine giren bir politika aktörüne dönüşmüştür.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ombudsmanlık kurumunun dünya devletlerine ve kıtalarına geniş bir şekilde yayılışı, aşama aşama ve dalga dalga olarak gerçekleşmiştir (Gregory ve Giddings, 2000: 7; Altuğ, 2002: 55). 1950-1960 yılları dönemini kapsayan ilk ombudsman dalgası, İskandinav ülkeleri arasında gerçekleşmiştir. Bu İskandinav ülkelerinden Danimarka'nın 1954 yılında ombudsmanlık kurumunu kurması ile bu kurum, çeşitli ülkelerin siyasi ve hukuki çevrelerinde tartışmaların görülmesine neden olmuştur (Oytan, 1977: 598; Söderman, 2013). 1953 yılının Şubat ayında ombudsman konulu yasa tasarısı Danimarka Meclisi'ne sunulduğunda, o dönemin Adalet Bakanı Helga Petersen şu ifadeleri kullanmıştır (Altuğ, 2002: 84): *"Bir ombudsman atanması Danimarka Hukuku'nda yeni bir sayfa açmıştır."* Dolayısıyla Danimarka'nın ombudsmanlık kurumunu kabul etmesi, ülkede önemli bir reform olarak değerlendirilmiştir.

Modern ombudsman olarak da adlandırılan (Fitzharris, 1973: 9) Danimarka'nın benimsemiş olduğu ombudsman modeli, İsveç'te uygulanan ombudsman modelinin pür hali değildir. Danimarka kendi siyaset, hukuk ve yönetim geleneklerine göre bir ombudsman modeli ihtisas etmiştir. Ayrıca Danimarka'da ombudsman kurumunun kaynağı, 1950'li yıllardaki İskandinav sosyal yapısına dayanmaktadır. Bu sosyal yapı içerisinde vatandaşlar ve devlet arasındaki ilişkilerde Parlamento'nun kararlaştırdığı yasalar çoğunlukla geçerli olmaktadır. Nitekim Danimarka'da yasama aşamasının geç işlemesi, git gide karmaşıklaşan bir toplumda kaos durumuna yol açtığı için

Parlamento bir kısım yetkilerini ve görevlerini (vatandaşla ilgili olan) ombudsman kurumuna bırakmıştır (Altuğ, 2002: 85). Diğer yandan Danimarka'da ombudsmanlık kurumunun kurulması, bu kurumun özellikle Commonwealth (İngiliz Milletler Topluluğu) ülkeleri ve Batı Avrupa ülkelerinde yayılmasında etkili olmuştur (Reif, 2011: 270). Nitekim Profesör Gellhorn, "Danimarka ombudsmanı sahneye çıkıncaya kadar Ombudsman Müessesesi arkasındaki fikirler, hemen hemen yok gibi idi. Fakat birdenbire müessese sadece Batı dünyasının değil, fakat Asya'nın ve Okyanusya'nın da dikkatini çekti" demiştir (Gellhorn'dan aktaran Altuğ, 2002: 141). Diğer yandan Danimarka'da ombudsmanlık kurumunun benimsenmesinde Profesör Stephan Hurwitz'in büyük katkıları olmuştur. Profesör Hurwitz, 1949 yılındaki ünlü söylevinde Danimarka'nın kendi gelenekleriyle uyuşabilecek İsveç Ombudsmanı'nın incelenmesi gerektiğini ifade etmekteydi. Profesör Hurwitz, bu konu ile ilgili birçok makale, tebliğ yayınladı ve konferanslara katıldı (Ünal, 2013: 78). Bu konular, siyaset, kamuoyu ve bürokrasi çevrelerinde uzunca bir süre tartışıldı ve bunun sonucunda da, 1953 yılında "Sivil ve Askeri Konular İçin Parlamento Komiserliği (Ombudsman)" Danimarka Anayasası'nda hüküm altına alındı ve Profesör Hurwitz de 1954 yılında ilk "Parlamento Komiseri" oldu (Chapman, 1970: 248; Özden, 2010: 31; Altuğ, 2002: 141).

1960 yılı sonrasında ombudsman konusunda ikinci yayılma dalgası başlamış ve 1962 yılında Norveç ve Yeni Zelanda, 1967'de İngiltere, 1970 yılında Kuzey İrlanda'da ombudsmanlık kurumları kurulmuştur (Howard, 2010: 5). 1966 yılında İngiliz Güyanı, 1967'de Maurice Adası, Alberta, 1969 yılında Yeni Brunvisk (New Bruwnick), Manitoba, 1970 yılında Yeni Ecosse (New Ecosse)'de ombudsmanlıklar ikinci dalgada kurulan ombudsmanlar olmuşlardır (Avşar, 2012: 46). Bunu 1971'de İsrail, 1973'te Fransa, 1976'da Portekiz, 1981'de Hollanda ve İspanya izlemiştir (Özden, 2010: 31). İkinci dalgaya bağlı olarak ombudsmanlık kurumu, Asya, Afrika ve Amerika kıtasına da sıçramıştır. Nitekim 1973'te Hindistan'da ve Zambiya'da ombudsmanlık kurulmuştur. Ayrıca kurum, 1970'de Gana'da, 1979'da Güney Afrika'da ve 1995'te Romanya'da oluşturulmuştur. 1997 yılında Rusya Federasyonu'nda kurum kurulmuştur. Daha sonrasında da bu kurum, Arjantin, Guatemala gibi Latin Amerika ülkelerinde de kurulmuştur. ABD'nde de kurum, federe devletler bazında kurulmuştur. Örneğin, Alaska, Hawaii, Iowa, Nebraska, Jawstown, New York ve Missoiri bu eyaletler arasındadır (Özden, 2010: 24-25; Fendoğlu, 2011: 62). Avrupa Konseyi İstişari Asamblesi 1975 yılında 457 sayılı kararına dayalı olarak üye ülkelere ombudsman kurumunu tavsiye etmiştir (Küçüközyiğit, 2006: 94; Avşar, 2012: 99). Ayrıca Avrupa Birliği (AB)'nde de 7 Şubat 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nın 138/e maddesine bağlı olarak Avrupa Birliği Ombudsmanı kurulmuştur ve ilk ombudsman da 1994 yılında Avrupa Parlamentosu seçimlerinden sonra atanmıştır (Mutta, 2005: 6). Görüldüğü üzere ombudsmanlık kurumu, yaygın bir demokrasi geleneğine sahip gelişmiş ülkelerle birlikte bağımsızlığını yeni kazanmış gelişmekte olan ülkelere de uygulanmıştır. Ayrıca, 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını

ilan etmiş yeni demokrasiler olarak adlandırılan ülkelerde de ombudsmanlık kurumu ihdas edilmiştir (Akıncı, 1999: 279). Diğer yandan yeni demokrasiler olarak adlandırılan ülkelerde ombudsmanlık kurumlarının kurulmasının bir nedeni de, 1980'li yıllarda tekrar önem kazanmaya başlayan insan hakları alanındaki gelişmelerdir (Özer, 2011: 45). Dolayısıyla ombudsmanlık kurumunun dünyada yayılışı ve dünyada demokrasi ve insan hakları alanındaki ilerlemeler arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilmektedir (Fendoğlu, 2011: 6).

2.2. Postmodern Kamu Yönetimi ve Denetim Anlayışının Yeniden Yapılanması

Postmodern dönemde kamu yönetimini ayakta tutan kavram ve ideolojiler büyük dönüşümlere uğrarken kamu yönetiminin denetimi konusunun bunlardan etkilenmemesi mümkün değildir. Nitekim geleneksel denetim anlayışı, geleneksel yönetim anlayışına göre şekillenmektedir. Geleneksel kamu yönetimi anlayışında “denetim” önemli bir yönetsel faaliyettir. Yasa ve rasyonalite temelleri üzerine kurulan geleneksel Weberyan yönetim (kamu yönetimi) anlayışında kapsamlı yasal düzenlemelerin birincil amacı, örgüt üyelerini “kontrol” altında bulundurabilmektir. Hiyerarşi ile yakından ilişkili olan kontrol ya da denetim ve bürokraside uygulanmakta olan hukuki kontrolün kaynağı da hiyerarşik güçten gelmektedir (Al, 2007a: 111). Geleneksel kamu yönetimine biçim veren merkezîyetçi ve hiyerarşik yapılanma, denetimin üst-ast ilişkisi bağlamında yukarıdan aşağıya doğru sıkı bir biçimde düzenlenmesine neden olmuştur. İşbölümü ve uzmanlaşmaya ayrılan işler ve görevler, hiyerarşi zinciri ile birbirine kenetlenmiş, bu şekilde de hiçbir eylem ve işin denetimsiz bırakılmamasını öngörmüştür (Al, 2007b: 46). Nitekim Weber (2011: 67)'e göre “bürokrasiye dayalı yönetim, bilgi temeline dayalı denetim” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bürokrasi, ifa ettiği yönetsel düzene bağlı olarak kendine has bir denetleme biçimini de ortaya çıkarmaktadır. Nitekim bürokrasi, bürokratik denetimi yaratmaktadır.

Geleneksel veya klasik denetim, geriye dönük bir biçimde, işlemlerin gerçekleştirilmesinden sonra bilgi, belge ve bulguların dosyalar üzerinden katı kurallar çerçevesinde incelenmesi ve bu incelemeye yönelik bir rapor hazırlanması biçiminde işleyen bir yöntemler dizisinden meydana gelmektedir (Cankar, 2006: 72). Diğer taraftan geleneksel denetim, katı, basmakalıp, önceden kararlaştırılmış prosedürlere dayalı ve inisiyatif almayı bünyesinde taşımayan 20. yüzyıla uygun bir denetim anlayışı olarak nitelendirilebilmektedir. Nitekim geleneksel denetim anlayışı ve uygulamaları her şeyden önce geleneksel yönetim içerisinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Dolayısıyla geleneksel denetim anlayışı, günümüz postmodern çağdaş yönetim anlayışı ilke, metod ve uygulamalarına uyum sağlayamamaktadır ve içerisinde bir takım yetersizlikler de barındırmaktadır. Çünkü geleneksel denetim anlayışı 20. yüzyılın hâkim toplumsal, siyasal ve kültürel ideolojisi olan modernizm ve sanayi toplumu temelinde şekillenmiştir, dolayısıyla günümüzün bilgi toplumu ve hâkim ideolojisi olan postmodernizm olgusuna uyum sağlayamamaktadır.

Günümüzün çağdaş, bilgi toplumu ve postmodernizm ekseninde yapılanmış olan devlet ve kamu yönetimi anlayışı da geleneksel denetim yöntemlerinin eksik bıraktığı yönleri “*performans, açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, bilgi edinme hakkı, katılımcılık, demokrasi, insan hakları, eşitlik ve kalite*” gibi idelerle doldurmaya çalışmaktadır. Bu durum ise geleneksel denetim yönteminden çağdaş (yeni) denetim yöntemine geçildiğini göstermektedir. Dolayısıyla kamu yönetiminde, hiyerarşik kamu örgütlenmesi yerine, esnek yapılı, matris türü bir örgütlenme ortaya çıkmaktadır (Akyel ve Köse, 2010: 14).

Kamu yönetiminin, topluma hizmet etmek için var olan görev, yetki ve sorumluluklarının ne derecede etkin, verimli, kaliteli ve yerinde olarak yerine getirildiği anayasadan ve yasalardan kaynaklanan çeşitli denetim araçlarıyla denetlenmektedir. Bu denetim araçları arasında idari denetim, siyasi denetim, yargı denetimi, kamuoyu denetimi gibi yöntemler bulunmaktadır. Ancak bu denetim biçim ve yöntemleri günümüzün modern katılımcı, demokratik ve sosyal hukuk devletlerinde yeterli düzeyde istenen verimi sağlayamamaktadır. Çünkü kamu yönetiminin denetlenmesinde her geleneksel veya klasik denetim yönteminin kendi alanına yönelik zaafı bulunmaktadır. Nitekim bu denetim yöntemleri, uzun zamandan beri uygulanan ve kamu yönetiminin denetlenmesi konusunda kökleşmiş denetim şekilleridir. Dolayısıyla geleneksel denetim yöntemleri kimi durumlarda vatandaşların devlet organları karşısında ikincil plana düşmesine ve mağduriyet konusu yaşamalarına sessiz kalmakta ve bir müdahale edememektedir. Bu durum ise vatandaşların kamu yönetimlerinden almış oldukları hizmetler konusunda memnuniyetsizlik duymalarını artırmakta ve vatandaşların kamu yönetimlerine karşı olan güven düzeylerini azaltmaktadır. Bu bağlamda son zamanlarda kamu yönetiminde vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin korunması, vatandaşların kamu yönetimi karar ve politikalarının alınmasında söz sahibi olması ve özellikle vatandaşların devletin asli unsurlarından biri olduğu bilinci yaratılarak yeni bir yönetim ve denetim sistemine geçildiği söylenebilmektedir. Bu şekilde de toplumdaki tüm aktörlerin huzurlu ve sağlık içerisinde yaşadığı bir devlet ve kamu yönetimi yapılanması tesis edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum aynı zamanda vatandaşların devlete olan meşruiyet düzeylerini de artırmaktadır.

2.3. Postmodern Denetim Anlayışı ve Ombudsman Paradigması

Postmodern dönemde ortaya çıkan Yeni Kamu Yönetimi (YKY), siyasal, kültürel ve sosyal dönüşümlerin bir parçasıdır ve bu anlayışın dayanmış olduğu ilkeler ve kurallar, etkisini denetim alanında da göstermiş, “*hiyerarşinin mümkün mertebe yumuşatılması, yönetimin basit yöntemlere dayalı olarak gerçekleştirilmesi, hizmetlerin rekabet ortamı içerisinde piyasada sunulması, denetiminin piyasa tarafından yapılması, yönetimde mali konuların ön sıralarda yer alması ve öneminin artması, amaçlara göre yönetim, sonuca odaklılık, etkinliğe dayalı yönetim, çalışanların güçlendirilmesi, esnek istihdam, iş güvencesinin garanti edilememesi,*

stratejik yönetim, performansa dayalı ölçüm ve değerlendirme, hesap verebilirlik, saydamlık, yönetimde açıklık, iç kontrol ve iç denetim” gibi yöntemler yeni denetim anlayışının temel yönlendiricileri olarak ortaya çıkmıştır (Al, 2007b: 47). Nitekim yeni yönetim ve denetim paradigması, yönetimin sonuçlara, misyona, performans hedeflerine, hizmetlerin niteliğine, etkinliğe ve verimliliğe vurgu yapmaktadır (Al, 2007c: 245). Dolayısıyla klasik denetim anlayışından başarımlı (performans) denetimi anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Kamu yönetiminin felsefi kurallara, hukuksallığa, yetki ve görev paylaşımı anlayışına dayalı denetim yönteminden kamu yönetiminin etkinlik, verimlilik ve kalite anlayışına dayalı denetim yöntemine geçilmektedir (Yaşamış, 1997: 18). Bu gelişmelere bağlı olarak da şeffaflık, hesap verebilirlik, kalite, etkenlik, verimlilik ve vatandaşa karşı sorumluluk kamu yönetimlerinin temel gündem maddeleri haline gelmektedir. Bu nedenlerle de kamu yönetimi, hesap verebilir, şeffaf ve her zaman denetlenebilir olmak zorundadır (Uzun, 2009). Dolayısıyla yeni yapılanmada kamu hizmetinden yararlanan aktörlerin talepleri dikkate alınmakta, yönetilenlerle yönetenler arasında ilişkiler yeniden düzenlenmektedir ve insani ilişkilere verilen değer ve önem de artmaktadır (Altıntaş ve Türkyener, 2012: 11-12). Nitekim bu yapılanma içerisinde ombudsmanlık da yönetimde açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, etik gibi ilkelerin uygulanması ve yaygınlaşması hususunda merkezi bir rol oynayabilmektedir (Karcı, 2010: 61).

Anlaşıldığı üzere geleneksel ve modern yönetim anlayışlarını ifade eden katı, mekanik ve bürokratik nitelikli bir yapılanmadan bilgi çağının yönetim felsefesine dayanan postmodern öncüllerin destek sağladığı yeni yönetsel yapılara geçilmektedir (Parlak, 2007: 14). Aynı biçimde yönetim sürecine bağlı olarak postmodern denetim sistemlerine geçiş de yaşanmaktadır (Ekici, 2007: 51). Bu bağlamda değerlendirildiğinde ombudsmanlık kurumu da, açık yönetim anlayışının (Eken, 1993: 85) ve dolayısıyla çağdaş yönetim ve denetim düşüncesinin gelişmesinde çağın önemli sembollerinden biridir. Çağdaş bir yönetim için gerekli olan demokratiklik, şeffaflık ve dürüstlük ombudsmanlık kurumu ile daha iyi gelişebilecektir (Akıncı, 1999: 292). Diğer yandan ombudsmanlık kurumu, vatandaş şikâyetleri doğrultusunda veya resen harekete geçerek kamu yönetiminin denetimini sağlayan bir halkla ilişkiler mekanizmasıdır. Ombudsman, mümkün olan her şikâyeti kabul ederek, vatandaşın yönetime katılmasını sağlamaktadır. Bu şekilde de katılımcı demokrasinin kurumsallaşmasına büyük katkılar sağlamaktadır. Ombudsmanlık kurumu ile kamu yönetimleri daha etkin, verimli ve kaliteli hizmet sunmaktadırlar. Ombudsmanlık kurumu sayesinde kamu yönetimleri kanuni sınırlar içerisinde işlem ve eylem tesis etmeye zorlanmaktadır ve böylece de hukuk devleti gelişim göstermektedir. Ayrıca ombudsmanlık kurumu, kamu yönetimlerinin her türlü bilgi, belge ve dosyalarına ulaşarak da hesap verebilirlik, saydamlık ve yönetimde açıklık ilke ve yöntemlerine bir hareket kabiliyeti kazandırmaktadır. Nitekim ombudsmanlık, kamu yönetimini kapalılıktan açıklığa zorlamaktadır, bu bağlamda da çağdaş denetim teknikleriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla ombudsmanlık kurumunun yayılımını artıran ve dünya

boyunca ortaya çıkmasını sağlayan temel konulardan birisi de çağdaş yönetim ve denetim anlayışındaki gelişmeler ile oluşan “postmodern denetim paradigması”dır.

Türkiye, bunun en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır. Türkiye’de 2003 yılında başlayan “Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması” süreci çerçevesinde gerçekleştirilen kamu yönetimi reformları ile 2012 yılında ombudsmanlık kurumu oluşturulmuştur. Türkiye’de “Kamu Denetçiliği Kurumu” adında kurulan ombudsmanlık kurumu, 14.06.2012 tarihli “6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” ile yasallaşmıştır. Nitekim bu kanunda da belirtildiği üzere Türkiye Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu’nun temel görevi; “*idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmak*” şeklinde ifade edilebilmektedir. Türkiye Ombudsmanlık Kurumu’nda asıl vurgunun kamu yönetimlerinin eylem, işlem ve davranışları karşısında mağdur olan vatandaşların şikâyetlerinin incelenmesi üzerinde toplandığı söylenebilmektedir. Türkiye’de ombudsmanlık kurumuna başvurular, vatandaşlar ve tüzel kişiler tarafından basit bir dilekçe ile dahi yapılabilmektedir. Ancak Türkiye Ombudsmanlık Kurumu’nun bir şikâyet konusuna ilişkin olarak resen harekete geçme yetkisi bulunmamaktadır. Türkiye’de ombudsmanlık kurumu, “*yıl içerisinde incelemiş olduğu şikâyet konularını, bu konuların ne şekilde kararlaştırıldığını ve ombudsmanlık kurumunun kararı ve önerileri doğrultusunda kamu yönetimlerinin nasıl hareket ettiklerini vs. hususları içeren resmi bir yıllık raporunu*” Parlamento Karma Komisyonu’na sunmaktadır. Türkiye’de ombudsmanlık kurumunun bir şikâyet konusuna ilişkin olarak varmış olduğu bir karar hususunda kesin hüküm verme ve yaptırım uygulama yetkisi yoktur. Türkiye’de ombudsmanlık kurumunun karar ve raporlarını kamuoyunun bilgisine sunduğu ve bu şekilde de medya ile yoğun bir ilişki içerisinde olduğu da söylenebilmektedir. Ayrıca Türkiye’de ombudsmanlık kurumu devlet organlarını veya kamu yönetimi yapılanmasını düzenleyen hatalı yasa maddeleri ya da yasa boşlukları ile karşılaşması durumunda, bu durumun düzeltilmesi için Parlamento’ya yasa değişikliği reformu önerisi yapabilmesi mümkündür.

Kısacası ombudsman, sahip olduğu nitelik ve özellikler çerçevesinde postmodern kamu yönetiminin dönüşümüne bağlı olarak denetim anlayışında meydana gelen paradigma alanının önemli bir sembolüdür. Bunlara ek olarak ombudsman, belirtilen yetki ve sorumlulukları ile yeni kamu yönetimi ilkeleri ile de özdeşleşmekte ve özel sektör kökenli “*toplum kalite yönetimi, stratejik yönetim, performans yönetimi, değişim mühendisliği ve amaçlara göre yönetim vb.*” anlayış ve teknikler ile bütünleşmektedir. Nitekim belirtilen tüm bu anlayış ve tekniklerin özünde; “*katılımcılık, esneklik, demokratikleşme, saydamlık, hesap verebilirlik, verimlilik ve kalite*” bulunmaktadır.

SONUÇ

Kamu yönetiminin postmodernizm eksenli olarak yeniden yapılanması çerçevesinde denetim de aynı yönde değişim ve dönüşümlere uğramaktadır. Nitekim postmodern dönemde kamu yönetiminin denetlenmesi de performans odaklı, esnek, katılımcı, hesap verebilir, saydam ve kalite odaklı olmaktadır. Kamu yönetiminin denetlenmesinde etkili olan yöntemlerden biri de ombudsmandır. Ombudsmanlık kurumu, hiç kuşkusuz postmodern dönemde yayılımını ve gelişimini artırmıştır. Bu bağlamda da ombudsman, postmodern kamu yönetimi döneminde bir denetim paradigması olarak adlandırılabilir.

Postmodern dönemde kamu yönetimi, “esnek, ağ yapılı, a-bürokratik ve esnek istihdam” yapısına bağlı olarak örgütlenmekte ve işlemektedir. Nitekim kamu yönetimindeki bu paradigma düzeyindeki değişimler ve dönüşmeler, kamu denetim alanlarını ve yöntemlerini de etkilemekte ve kamu denetiminde “statü hukuku” eksenli denetimden “sözleşme hukuku” eksenli denetime geçilmektedir. Bu çerçevede kamu yönetiminin denetlenmesinde “*performans, süreç analizi, etkinlik, verimlilik ve kalite*” gibi göstergeler ve değişkenler temel alınmakta, dolayısıyla kamu yönetiminin denetimi konusu yoğun bir biçimde tartışılmakta ve güncellenmektedir. Bu bağlamda özünde bir denetim aracı olan ombudsman da sözü edilen paradigma değişimine önemli bir örnek ve kaynak sunmaktadır. Çünkü ombudsmanın gerçekleştirmiş olduğu denetimler, “*katılımcılığı esas alan, esnek, şeffaf, hesap verebilir, hızlı, kaliteli, verimli, vatandaş eksenli ve etik odaklı*” yapılmaktadır. Bu özellikleri ile ombudsman denetimi, postmodern kamu yönetimi ile gündeme gelen diğer denetim yöntemlerini kapsamakta ve onlarla özdeşleşmektedir. Buna bir örnek vermek gerekirse; postmodern kamu yönetiminin önemli örneklerinden birini oluşturan “performans yönetimi odaklı performans denetimi” ile “ombudsman denetimi” arasında önemli benzerlikler olduğu görülebilmektedir. Nitekim ombudsman da yapmış olduğu eylem ve faaliyetlerle kamu yönetimlerinin performanslarını “*etik, kalite ve hukuka uygululuk*” açısından artırmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak ombudsman veya ombudsmanlık kurumu, postmodern kamu yönetimi anlayışı ile asıl kimliğini bulmuş gibi görünmektedir. Nitekim İskandinav ülkelerinden sonra ombudsmanlık kurumu, II. Dünya Savaşı’na müteakip yayılım ve gelişim göstermiştir. Bu çerçevede ombudsmanlık kurumu, modern dönemde İsveç’te doğmasına ve kurulmasına rağmen bu ülkede dahi II. Dünya Savaşı’ndan sonra (postmodern dönem) daha da geliştirilmiş ve ülke çapında etki düzeyi artırılmıştır. Bunlara ek olarak ombudsmanlık kurumunun dünya boyunca yayılımı ve postmodern dönem arasında da büyük bir bağlantı bulunmaktadır. Nitekim 1950’lilerde etkili olmaya başlayan refah devleti uygulamaları ve kamu yönetiminin bir bilim olarak gelişimini sürdürmesi ve bu şekilde kamu bürokrasisinin örgütsel ve işlevsel manda genişlemesi kamu yönetiminin etkin bir biçimde denetlenmesini de gerekli kılmıştır. Çünkü bu dönemde savaşlardan ve ekonomik krizlerden bunalan dünya devletleri,

eski arzulanmış müreffeh toplum düzeyine tekrar ulaşabilmek için çeşitli yöntem ve araçlara başvurmuşlardır. Bu dönemde devlet ve kamu yönetimi örgütleri, toplumun neredeyse tüm alanlarında faaliyet göstermişlerdir ve vatandaşların devlet örgütleriyle olan ilişkileri artmıştır. Bunlara ek olarak bu dönemde etkili olan insan hakları ve demokratikleşme özlemi ve hukuk devletinin gelişimi gibi hususlar da ombudsmanın dünya boyunca ortaya çıkmasında ve yayılmasında etkili olmuştur. Dünya devletleri tarafından ombudsmanlık kurumunun kurulmasındaki diğer amaçlar arasında ise siyasal meşruiyet düzeyini ve güven kapasitesini artırmak bulunmaktadır. Nitekim ombudsman, bu dönemde tüm bu amaçlara cevap verecek ve hizmet edecek nitelik ve özelliklere sahip görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abedin, Najmul (2006), "The Ombudsman Institution and Conflict Resolution in the Contemporary Third World Societies", *Journal of Third World Studies*, Vol. XXIII, No. 1, pp.219-236.
- Akça, Gürsoy, "Postmodernite ve Ulus Devlet", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/c7s2.htm>, (Erişim Tarihi: 04.03.2013).
- Akıncı, Abdulvahap (2012), "Modern Ulus Devletlerin Doğuşu", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 34, ss.61-70.
- Akıncı, Müslüm (1999), *Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman*, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Akyel, Recai, Hacı Ömer Köse (2010), "Kamu Yönetiminde Etkinlik Arayışı: Etkin Kamu Yönetimi İçin Etkin Denetimin Gerekliliği", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, ss.9-45.
- Al, Hamza (2007a), "Denetimde Piyasalaşma Eğilimleri", *Bilgi*, Cilt: 1, Sayı: 14, ss.109-130.
- Al, Hamza (2007b), "Kamu Kesiminde Yeni Denetim Yaklaşımları: Süreç Odaklı Denetimden Sonuç Odaklı Denetime Geçiş", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 4, ss.45-61.
- Al, Hamza (2007c), *Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi*, Bilimadamı Yayınları, Ankara.
- Alpaslan, Sümevra, Rana Özen Kutanis (2007), "Sanayi ve Bilgi Toplumu Yönetim Metaforlarının Karşılaştırılması", *Akademik İncelemeler*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss.49-71.
- Altıntaş, Abdullah, C. Mustafa Türkyener (2012), *Kamu Yönetiminde Dönüşüm ve Sayıştay Mali Denetimi*, Ankara Yayınevi, Ankara.
- Altuğ, Yılmaz (1968), "Vatandaş İdarenin Yetki Tecavüzlerine Karşı Koruyan "Ombudsman" Müessesesi", *Yargıtay Yüzüncü Yıldönümü Armağanı*, Cezaevi Matbaası, İstanbul, ss.159-172.
- Altuğ, Yılmaz (2002), *Kamu Denetçisi (Ombudsman)*, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, İstanbul.
- Aslan, Seyfettin, Abdullah Yılmaz (2001), "Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss.93-108.
- Ataman, Taykan (1997), "Ombudsman ve Temiz Toplum", *Yeni Türkiye*, Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı II, Sayı: 14, ss.779-789.
- Ateş, Hamza (2010), "Postbürokratik Kamu Yönetimi", *Kamu Yönetimi Üzerine İncelemeler*, Nagehan Talat Arslan (Ed.), Alfa Aktüel, Bursa, ss.127-150.
- Atılgan, Meral, Bülent Doğan (2003), "Kamu Yönetiminde Postmodern Eğilimler", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 439, ss.105-117.

- Avşar, B. Zakir (2007), *Ombudsman: İyi Yönetilen Türkiye İçin Kamu Hakemi*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Avşar, B. Zakir (1988), *Ombudsman (Kamu Hakemi): Türkiye İçin Bir Model Önerisi*, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara.
- Avşar, B. Zakir (2012), *Ombudsman: İyi Yönetilen Türkiye İçin Kamu Hakemi*, Hayat Yayın Grubu, İstanbul.
- Ayeni, Victor O. (2000), "The Ombudsman Around the World: Essential Elements, Evolution and Contemporary Challenges", *Strengthening Ombudsman and Human Rights Institutions in Commonwealth Small and Island States: The Caribbean Experience*, Viktor O. Ayeni, Hayden Thomas, Linda C. Reif (Ed.), Commonwealth Secretariat, London, pp.1-19.
- Bayram, Yavuz (2013), "Postmodernizm (Modernizm Ötesi)", http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/yavuz_bayram_postmodernizm.pdf, (Erişim Tarihi: 04.07.2013).
- Birkök, Cüneyt (1998), "Modernizmden Postmodernizme: Yeni Problemler", İstanbul, 1998, <http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/75/74>, (Erişim Tarihi: 13.07.2013).
- Bogason, Peter (2005), "Postmodern Public Administration", *The Oxford Handbook of Public Management*, Ewan Ferlie, Laurence E. Lynn, Jr.-Christopher Pollitt (Ed.), Oxford University Press, Great Britain, pp.234-256.
- Büyükavcı, M. (2008), "Ombudsmanlık Kurumu", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 4, ss.10-13.
- Caiden, Gerald E. (1984), "Ombudsmen in Developing Democracies: Comment", *International Review of Administrative Sciences*, September Vol. 50, No. 3, pp.221-226.
- Cankar, İsa (2006), "Denetimin Yeni Paradigması: Sürekli Denetim", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 61, ss.69-81.
- Chapman, Brian (1970), *İdare Mesleği: Avrupa'da Devlet Memurluğu*, çev. Cahit Tutum, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Çağlar, Necdet (2008), "Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 3, ss.369-386.
- Demiral, Gamze Yudum (2009), *Uluslararası Uygulamalar Işığında Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) Kurumu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*, T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.
- Durdu, Zafer (2009), "Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, ss.37-50.

- Eken, Musa (1993), *Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya.
- Ekici, Birol (2007), “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Denetim”, *Kuramdan Uygulamaya (Yönetim ve Reform)*, Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR IV) Bildiriler Kitabı, Atilla Göktürk, Mahmut Özfidaner, Güler Ünlü (Ed.), Muğla Üniversitesi, 8-9-10 Kasım 2006, Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla, ss.51.
- Erdemir, Erkan (2007), “Adayış Mı Kaçış Mı? Yönetimsel Kontrol Karşısında Postmodern Dönüşüm Söylemi”, *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1-2, ss.67-96.
- Erdengi, Tevfik Bora (2009), *Ombudsman: Dünya Uygulamaları ve Türkiye*, T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Erhürman, Tufan (1995), *Dünyada ve KKTC’de Ombudsman*, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşe.
- Eroğlu, H. (1978), *İdare Hukuku*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Kalite Matbaası, Ankara.
- Eryılmaz, B. ve M. L. ŞEN (1994), *2000’li Yıllara Doğru Türkiye’de Yerel Yönetimler*, MÜSİAD Araştırma Raporları: 5, MÜSİAD Yayınları, Anadolu Matbaacılık, İstanbul.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (2011), *Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Fitzharris, Timothy L. (1973), *The Desirability of a Correctional Ombudsman*, *Governmental Studies*, A Publication of the Institute’s Ombudsman Activities Project, Institute of Governmental Ombudsman, University of California, Berkeley.
- Frank, Bernard (1977), “The World-Wide Growth of the Ombudsman”, Prof. Dr. Bülent Nuri Esen’e Armağan, Ergun Özbudun vd. (Haz.), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 417, Ankara, ss.159-180.
- Gellhorn, Walter (1966), “The Norwegian Ombudsman”, *Stanford Law Review*, Vol. 18, No. 3, (Jan.), pp.293-321.
- Gregory, Roy, Philip Giddings (2000), “The Ombudsman Institution: Growth and Development”, *Righting Wrongs: The Ombudsman in Six Continents*, Roy Gregory, Philip Giddings (Ed.), International Institute of Administrative Sciences (IIAS), IOS Press, Amsterdam, pp.1-20.
- Howard, Charles L. (2010), *The Organizational Ombudsman: Origins, Roles, and Operations A Legal Guide*, American Bar Association (ABA) Publishing, USA.
- Işıkkay, Mahir (2013), “Ombudsmanlık Kurumunun Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Konumu”, <http://www.ombudsman.gen.tr/makale/detay.asp?id=30>, (Erişim Tarihi: 13.03.2013).

- İnanç, Hüsamettin (2003), "Makro Toplumsal Kuramlar Açısından Postmodern Teori", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 8, ss.341-351.
- Karcı, Şükrü Mert (2010), Türkiye'de Kamu Yönetimi Denetim Reformu ve Ombudsman Kurumu, T.C. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Antalya.
- Keskin, İbrahim (2013), "Temel İnsan Hakları Bağlamında Ombudsmanlık Kurumunun Hukuk Devletindeki Yeri ve Önemi", Adalet Dergisi, Sayı: 45, ss.117-144.
- Köse, H. Ö. (1999), "Denetim ve Demokrasi", Sayıştay Dergisi, Sayı: 33, ss.62-85.
- Küçüközyiğit, H. Galip (2006), "Ombudsmanlık Kurumu: Hukuksal ve Siyasi Bir İnceleme", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 2, No: 5, ss.90-111.
- Küçüközyiğit, H. Galip (2013), "Bağımsız Bir Kamusal Denetim Organı: Ombudsman", Türk Hukuk Sitesi, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_100.htm, (24.05.2013).
- Laws, F. G. (1993), "The Local Government Ombudsman: Contemporary Issues and Challenges", The Ombudsman: Twenty Five Years On, Neil Hawke (Ed.), Cavendish Publishing Limited, Great Britain, pp.63-67.
- Mutta, Serdar (2005), İdarenin Denetlenmesi ve Ombudsman Sistemi, Kazancı Kitap Ticaret, İstanbul.
- Oosting, M. (2001), "Protecting the Integrity and Independence of the Ombudsman Institution: the Global Perspective", The International Ombudsman Yearbook, L. C. Reif (Ed.), The International Ombudsman Institute, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, The Netherlands, pp.1-23.
- Oytan, Muammer (1977), "Ombudsman Eli ile İdarenin Denetimi Konusunda Kıyaslamalı Bir İnceleme", Prof. Dr. Osman F. Berki'ye Armağan, Hicri Fişek vd. (Haz.), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 411, Ankara, ss.595-627.
- Ökmen, Mustafa, Bekir Parlak (2008), "Modernleşmeden Küreselleşmeye Türk Kent Yönetimleri: Temel Nitelikler, Sorunlar ve Projeksiyonlar", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 15, ss.199-259.
- Özalp, Ahmet (2009), "Modern Paradigmanın Krizi ve Devlet Üzerine Etkileri", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.1-10.
- Özcan, Kerim, Veysel Ağca (2010), "Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri", Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 43, Sayı: 3, ss.1-33.
- Özcan, Mehmet Tefvik (2008), Modern Toplum ve Devlet, XII Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Özdemir, Yusuf, Elif Özdemir, Ufuk Aktaş (2008), "Postmodernite ve Etnisite", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, ss.325-336.
- Özden, Kemal (2010), Ombudsman: Türkiye'deki Tartışmalar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Özer, Ahmet (2011), “Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni Karşısında İnsan Haklarının Durumu”, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 29, ss.43-64.
- Özer, Buğra, Serhat Baştan (2012), “Modernite ve Postmodernite Süreçlerinde Kamu Yönetimi, Siyasa Yapım Sürecinin İletişimsel Motifleri ve Demokratikleşme Üzerine Kuramsal Bir Tartışma”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, ss.39-52.
- Özkaral, Metin (2011), “Kamu Yönetimi ve Teknoloji İlişkisi ile İlgili Postmodern Değışmeler”, Kamu Yönetimi ve Teknoloji, Onur Ender Aslan (Haz.), KAYFOR 2010, TODAİE, Ankara, ss.220-225.
- Özkiraz, Ahmet (2003), Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Parlak, Bekir (2003), “Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi”, Çağdaş Kamu Yönetimi-I, Muhittin Acar, Hüseyin Özgür (Ed.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.346-392.
- Parlak, Bekir (2007), “Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi: Post-Modern Paradigmalar”, Küresel Esintiler ve Yerel Etkiler Sarmalında Türk Kamu Yönetimi, Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt (Ed.), Gazi Kitabevi, Ankara, ss.3-18.
- Pierson, Christopher (2011), Modern Devlet, çev. Neşet Kutluğ, Burcu Erdoğan, Çiviyazıları Yayınevi, İstanbul.
- Poggi, Gianfranco (2009), Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım, çev. Şule Kut, Binnaz Toprak, İstanbul Üniversitesi Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Reif, Linda C. (2011), “Transplantation, and Adaptation: The Evolution of the Human Rights Ombudsman”, Boston College Third World Law Journal, Vol: 31, No: 2, pp.269-310.
- Roosbroek, Steven Van, Steven Van de Walle (2008), “The Relationship between Ombudsman, Government, and Citizens: A Survey Analysis”, Negotiation Journal, July, pp.287-302.
- Rowat, Donald C. (1962), “An Ombudsman Scheme For Canada”, The Canadian Journal of Economics and Political Science, Vol. 28, No. 4 (Nov.), pp.543-556.
- Sağlam, Abdi (2012), “Kamu Denetçiliği ve İdari Yargı İle İlişkisi”, Adalet Dergisi, Sayı: 44, ss.27-49.
- Saygılı, Abdurrahman (2010), “Modern Devlet’in Çıplak Sureti”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 59, Sayı: 1, ss.61-97.
- Söderman, Jacob (2013), “How To Be A Good Ombudsman”, IOI, Canada: http://www.theioi.org/downloads/a38c1/IOI%20Canada_Occasional%20paper_Jacob%20S%20C3%B6derman_How%20to%20be%20a%20Good%20Ombudsman.pdf, (Erişim Tarihi: 12.03.2013).
- Şahin, Ramazan (2010), “Ombudsman Kurumu ve Türkiye’de Kurulmasının Türkiye’nin Demokratikleşmesi ve Avrupa Birliği Üyeliği Üzerine Etkileri”, Türk

- İdare Dergisi, Sayı: 468, ss.131-157.
- Şaylan, Gencay (2006), Postmodernizm, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şener, Hasan Engin (2007), “Kamu Yönetiminde Postmodernizm”, Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar, Şinasi Aksoy, Yılmaz Üstüner (Ed.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.31-47.
- Şişman, Mehmet (1996), “Postmodernizm Tartışmaları ve Örgüt Kuramındaki Yansımaları”, Eğitim Yönetimi, Sayı: 3, ss.451-464.
- Tekeli, İlhan (1999), Modernite Aşılırken Siyaset, İmge Kitabevi, Ankara.
- Temizel, Zekeriya (1997a), “Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bir Başka Denetim Organı: Ombudsman”, Yeni Türkiye, Siyasette Yozlaşma Özel Sayısı-II, Sayı: 14, ss.764-778.
- Temizel, Zekeriya (1997b), Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı: Ombudsman, Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Orta Doğu Avrupa Teşkilatı (IULA-EMME), İstanbul.
- Ünal, Feyzullah (2013), Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Denetimi ve Yerel Yönetim Ombudsmanı, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Weber, Max (2011), Bürokrasi ve Otorite, çev. H. Bahadır Akın, Adres Yayınları, Ankara.
- Yaşamış, Firuz Demir (1997), “Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler: “Administration”dan” “Management”a, Türk İdare Dergisi, Sayı: 417, ss.1-27.
- Uzun, Ali Kamil (2009), “Kamu Yönetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Yaklaşımı”, Denetim Dergisi, Sayı: 3, <http://www.icdenetim.net/makaleler/89-kamu-yonetiminde-icdenetim>, (Erişim Tarihi: 12.12.2012).
- Yıldırım, Murat (2010), “Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, ss.703-719.
- Yıldız, Hasan (2013), “Postmodernizm Nedir?”, <http://sbe.dpu.edu.tr/13/153-166.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.08.2013).
- Yıldız, N. (1998), Türkiye’de Belediyelerin Dış Yönetim Denetimi, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği Yayını, No: 4, Ankara.
- Yüksel, Mehmet (2001), Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Yüksel, Mehmet (2002), “Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişisine Sosyolojik Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 57, Sayı: 1, ss.177-195.
- Yüksel, Mehmet (2004), Modernite Postmodernite ve Hukuk, Siyasal Kitabevi, Ankara.